

Rödräv

© Erik R. Lindström, Örnbo viltfakta 2006

Räven är den viktigaste varmblodiga fienden för småvilt i Sverige. Därför diskuteras ofta möjligheterna att hålla efter den med jakt och fångst för att gynna harar och hönsfågel. En anledning till rävens dominerande roll är att den kan leva av allt från bär och insekter till fullvuxna fullt friska rådjur som den slagit själv. Skulle det ena bytet tryta finns ofta någont annat.

Räven har emellertid också en specialitet: smågnagare, främst sorkar. Med sin fina hörsel pejar den in det svaga frasset under gräs eller ett tunt snötäcke, och efter ett perfekt avvägt språng, slår rävens framtassar ned på den intet ont anande sorken.

Sorkarnas betydelse för räven framgår med all tydlighet i områden där sorktillgången går upp och ner med 3-4 år mellan topparna (cykliska fluktuationer). Rävens fortplantning (andel honor som får valpar och kullstorlek) liksom rävarnas överlevnad följer sorksvängningarna: större andel valpande honor, fler valpar och bättre överlevnad hos dessa ju mer sork det finns i markerna. Hela rävstammen fluktuerar därför i takt med sorkarna om än med viss tidsförskjutning. De rävar, som föds under sorkcykeln första uppgångsår, har den största chansen att finna ett ledigt revir och själva fortplanta sig. Troligtvis lever rävarna parvis i dessa nordliga områden.

Söderöver, där sorkstammarna är stabila, är det inte lika lätt att se deras betydelse för räven, även om den finns här också. Här lever rävarna ofta i revirhävdande familjegrupper om en hane och en hona samt en till tre av deras vuxna döttrar. I ett bredare eller smalare mellanområde (t.ex. i Bergslagen) byggs familjegrupper upp de år sorkarna ökar i antal för att brytas ned till enbart ett par när sorkcykeln vänt. Under uppgångsåren utvandrar därför främst unghanar för att söka sig egna revir, medan både hanar och honor (även de vuxna extrahonorna) får utvandra under nedgångsfasen. Revirstorleken varierar med den allmänna tillgången på föda i respektive område, men förblir densamma från år till år.

Fortplantning, familjeliv, utvandring, och fluktuationer i täthet hos rödräven styrs således av sorkförekomsten i stora delar av vårt land. Man kan ibland nästan undra om andra bytesdjur alls har någon betydelse för räven (att räven har betydelse för dem är uppenbart, se t.ex. avsnittet om skogshare).

När rävarna har små valpar i lyan att försörja, hjälps både hane och tik åt med detta; eventuellt deltar även extrahonorna i arbetet. Vid denna tid på året tar de vuxna rävarna själva en smågnagare här, en tordyvel eller annan insekt där. Att dra hem mat till grytet är dock något annat. Om rävarna skulle springa hem med varje sork eller fågelunge de

får tag på, skulle det transportekonomiskt bli en ren förlustaffär. Istället väljer de ut större byten som harar, vuxna hönsfåglar och rådjurskid, att förse valparna med. Detta gäller i första hand de år det inte är så gott om sork i markerna. Under toppåren kan rävarna plocka på sig sork efter sork, tills de har munnen full och med sorksvansar stickande ut till höger och vänster beger sig hem till lyan.

Resultat blir att de år valparna har bäst framtidsutsikter, sorkcykelns uppgångsår, kommer tillgången på småvilt som skogshare och skogshöns att vara avgörande för deras överlevnad — inte sorkarna. Det är inte omöjligt att tillgången på småvilt är det som bestämmer revirens storlek. Eftersom revirstorleken avgör hur många par som maximalt kan överleva bottenåren, är det i så fall heller inte sorktillgången som bestämmer rävarnas grundläggande antal i ett område (populationstäthet), utan just tillgången på småvilt!

Man kan dock tänka sig en rad faktorer som håller rävtätheten under gränsen, som sätts av konkurrens om revir och föda. En sådan är rävsrabben som drabbade de svenska rävstammarna hårt under 1980-talet; hårdare i söder än i norr. I Bergslagen togs rävtätheten ned till ungefär hälften mot tidigare, och lokalt försvann räven i det närmaste helt från områdena i Sydsverige. I början av 1990-talet hade rävstammarna återhämtat sig över större delen av det drabbade området. Rabben finns dock kvar i rävstammen, men nu är det endast individer som drabbas, inte stammen som sådan.

Förutsättningarna för att man med jakt skulle ha samma effekt som rävsrabben är inte stora, som jakten bedrivs idag. Rävets revirhävdande och tillgången på utvandrande ungrävar gör att en skjuten räv snart ersätts av en ny. Till sommaren, då rävets betydelse för småviltet troligen är som störst, finns det i alla fall lika många rävskullar i området. För att få verklig effekt på rävtätheten krävs samordnade intensiva kampanjer. Det enda, som skulle kunna motivera till detta vore troligtvis att skinnpriserna ökade till de nivåer de hade i början av 1900-talet. Ett rävskinn lär då ha kunnat betinga lika stor summa som en månadslön i skogen, och rävstammens täthet var också motsvarande låg.

Någon risk för att vi med normal jakt skulle gå för hårt åt rävstammen föreligger således inte. Å andra sidan är våra möjligheter att gynna småviltet genom att skjuta räv också begränsade. Det är erfarenheten från ett antal större experiment i Sverige, England och USA, där man försökt ta bort rovdjuren för att på så sätt undersöka vad som händer med stammarna av deras bytesdjur. Först vid en mycket intensiv och ihållande jakt/fångst fick man någon märkbar effekt, och så fort insatserna upphörde kom räven tillbaka.